

*Олена Коваленко
(Київ, Україна)*

СОФІЯ РУСОВА ПРО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ «НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ГРУНТІ»

Одним із засадничих принципів організації дитячого садка за С. Русовою є той, що «дитячий садок має бути весь пройнятий національним духом свого народу» [5, с. 44].

Віддаючи належне ідеї М. Монтессорі про необхідність вільного розвитку дитини, необхідність вивчення психофізіологічних особливостей дитини, пише О. Сухомлинська, С. Русова вибудовує свою систему дошкільного виховання, відштовхуючись насамперед від необхідності виховання дошкільників на національному ґрунті [11, с. 5]. Дитячий садок, за переконанням С. Русової, має закладатись так, як колись у XVI–XVII столітті закладалась національна школа – на демократичному ґрунті [6, с. 177]. Розвиваючи цю позицію, С. Русова подає філософсько-психологічний аналіз характерних рис українського народу, його особливостей [7, с. 86].

Поділяючи погляди К. Ушинського, який у 50-60-ті роки XIX ст. висунув принцип народності у вихованні, обґрунтував його і намагався впровадити у своїй діяльності, С. Русова теж відстоювала ідею національної спрямованості виховання.

К. Ушинський зазначав, що виховання, побудоване на народних традиціях, має такий позитивний виховний потенціал, якого не мають навіть найкращі педагогічні системи. На його думку, тільки народне виховання, що відбиває психологічні, соціально-економічні і культурні особливості народу, його життя і прагнення, може мати «справжню розвиваючу силу»; лише таке виховання формує національний характер, національну психологію людини. С. Русова ж, розвиваючи ідеї К. Ушинського, ще на початку XX ст. обґрунтувала засади національного дошкільного виховання, а її думки про те, що лише національне виховання є надзвичайно впливовою силою у формуванні національного характеру, національної психології людини, набули актуальності у наші дні.

Ця вимога до організації українського дитячого садка, опрацьована С. Русовою, становить органічне поєднання надбань зарубіжної педагогічної думки, досягнень тогочасної вітчизняної науки та народної педагогіки (культурно-історичного досвіду рідного народу, народних традицій, звичаїв та обрядів).

Свою позицію щодо цієї проблеми С. Русова висловила так: «Міцнішою нацією в наші часи виявляє себе та, яка краще других вичерпала у своєму вихованні свої глибинні національні скарби й національній психології дала вільний розвиток» [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 176].

С. Русова вважала, що духовність, національна самосвідомість закладаються в людині з перших років життя. Тому у своїх працях вона значну увагу приділяла розкриттю значення національного характеру виховання.

Висуваючи ідею українського дитячого садка, С. Русова ставить питання: «Чи можлива взагалі в дитячій установі яка-небудь національно продумана й впроваджена система виховання?», і тут же дає відповідь: «Не тільки можлива, а й повинна бути застосована з перших же моментів розвитку дитини» [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 52].

Вона була переконана, що оскільки національна система виховання, яка ґрунтується на підвалинах культури рідного народу, якнайбільше сприяє формуванню освіченості та інтелігентності як складових духовності людини, то розпочинати таке виховання потрібно з «дитячої колиски».

Серед умов, необхідних для виховання гармонійної людини, С. Русова на перше місце ставить таку: «виховання має бути індивідуальне, пристосоване до природи дитини», на друге місце – виховання має бути національне... [3, с. 186].

Національний дитячий садок С. Русова розглядала як виховний заклад, виховний та освітній процес у якому ґрунтується на культурі народу, до якого належать діти. Виховання «на рідному ґрунті», «цілком реальне, живе і послідовне ... має в душі дитини певний ґрунт, будить її творчу діяльність, розворушує її думки, її цікавість» Уточнюючи цю думку, С. Русова додає, що дитячі садки, «маючи діло з дуже ніжним матеріалом, принесуть велику

користь тільки тоді, коли вони по змозі будуть триматися національного ґрунту» [3, с. 185]. Тоді вони, стверджує С. Русова, не зіпсують, а збережуть дітей, створять умови для розвитку у них кращих думок і почуттів і закладуть у своїх вихованцях «певне зерно задля розвитку гуманно освіченої людини, що не рве своїх зв'язків з рідним народом, а виростає свідомим сином своєї нації» [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 177].

Актуально звучать думки С. Русової про виховання дітей «на рідному ґрунті»: «Усе приміщення дитячого садка з його окрасою має казати дитині: ти – українець, навкруги тебе рідна земля – Україна, рідний тобі народ, ти мушиш знати свій край, знати, що твій народ створив героїчного, вічного, прекрасного» [5, с.48].

Зіставляючи цю вимогу концепції С. Русової і засади сучасних документів, приходиш до переконання в абсолютно сучасному звучанні цієї вимоги. Ідеї С. Русової про національне виховання і принцип народності знайшли продовження у Базовому компоненті дошкільної освіти (2012 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 р.р. (2013 р.), Методичних рекомендаціях МОН України з патріотичного виховання (2014 р.), Заходах МОН України щодо реалізації концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015 р.) та ін.

У наш час філософи, педагоги, психологи особливу увагу акцентують на засадах народності як провідних у виховному процесі. Проблемам відображення традицій народної національної педагогіки присвячують дослідження такі науковці як Л. Артемова, А. Богуш, О.Джус, І.Зайченко, Н. Лисенко, З. Нагачевська, О. Проскура, О.Савченко, М. Стельмахович, О.Сухомлинська, Є. Сявавко та ін.

Всебічне і глибоке творче використання психолого-педагогічної спадщини С. Русової допоможе у розв'язанні проблеми розбудови національного дитячого садка, допоможе уникнути того, що основною вимогою національної системи освіти і виховання іноді визначають тільки фольклоризацію або цикл народознавчих предметів. Не може викликати сумніву важливість цієї вимоги, однак спроможність концепцій визначається

системою вимог чи ідей і зв'язками між ними, їх підпорядкування меті створення національної системи освіти у контексті світових здобутків педагогічної науки і практики, - на чому справедливо наголошує О.Проскура [9, с. 27].

Таким чином, гармонійне поєднання традицій, народної педагогіки з новітніми науковими здобутками національної і світової педагогічної думки – це ті «золоті ключі», які знаходимо в історії розвитку педагогічної думки в Україні, зокрема, у працях С. Русової. **Вони, на нашу думку, будуть корисними не тільки науковцям, котрі досліджують спадщину С.Русової а й педагогам-практикам у організації роботи з патріотичного виховання дітей та молоді. Адже за влучним висловлюванням О.Сухомлинської, нині освіта, особливо школа, учитель залишились сам на сам з такою складною проблемою, як формування патріотизму на фоні тієї ситуації, яка склалась нині, - навчити любити батьківщину, яка глибоко хвора, її природу, культуру, мову, історію, навчити бути патріотами в умовах кризи, конкуренції, викликів, нестабільності – надзвичайно складне завдання. І тут особлива роль належить педагогу, вихователю, який має підтримувати й розвивати в дітях цінності батьківщини, рідного слова, культу батька, матері, родини, разом з цінностями толерантності, порозуміння, солідарності... І тут, у нагоді, на переконання О.Сухомлинської, стануть наші попередники, які не в менш складних умовах ці проблеми розв'язували...[10, с.14].**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зайченко І.В. Педагогічна концепція С.Ф.Русової: Навч. пос. для студ. пед. спец. Вузів / І.В.Зайченко / Передм. М.Д.Ярмаченка. - 3-вид., доп. і переробл. - Чернігів: РВК «Деснянська правда», 2006. - 232 с.
2. Пшеврацька О.В. Психолого-педагогічні засади організації суспільного дошкільного виховання в працях С. Ф. Русової: дис. .. канд. пед. наук: 13.00.08 / Пшеврацька О. В.; Київ. міжрег. ін-т удоск. вчит. ім. Б.Грінченка. – К., 2002. – 190с.
3. Русова С.Ф. В дитячому садку // Русова С. Вибрані педагогічні твори. – К.: Освіта, 1996. – С. 185-201.
4. Русова С.Ф. Весна і діти // Софія Русова і Галичина: Зб. стат. і матер. Упор., прим., дод. З.І. Нагачевська. – Івано-Франківськ: Вік, 1996. – С. 56-57.
5. Русова С.Ф. Дитячий сад на національному ґрунті / С.Ф.Русова // Світло. – 1910. – № 3. – С. 44–54.

6. Русова С.Ф. Дошкільне виховання // Русова С. Вибрані педагогічні твори / С.Русова. – К.: Освіта, 1996. – С. 34-184.
7. Русова С.Ф. Нові методи дошкільного виховання / С.Ф.Русова. – Прага: Сіяч, 1927. – 112 с.
8. Русова С.Ф. Теорія і практика дошкільного виховання / С.Ф.Русова. – Львів, Краків, Париж: Просвіта, 1993. – 125 с.
9. Педагогічна спадщина Софії Русової і сучасна освіта: [науково-методичний посібник] / За ред. В.Г. Слюсаренка, О.В. Проскури. – К.: ІЗМН, 1998. – 194 с.
10. Сухомлинська О.В. Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення / О.В.Сухомлинська // Шлях освіти. - 2010. - №2. - С.10-14.
11. Сухомлинська О.В. Софія Русова в контексті розвитку педагогічної думки // С. Русова – видатний педагог, державний, громадський діяч України. – Матеріали Всеукр. пед. читань. – Кн. 1. / Відп. ред. Коваленко Є.І. – Чернігів, 1996. – С. 1-7.